

## **Hannu Harju: *Kajava – Pelätty, parjattu, palvottu* (Siltala, ilm. 28.9.2023)**

Jukka Kajava (s. 1943 Oulu, k. 2025 Berliini) toimi Helsingin Sanomien televisio-, teatteri- ja radioarvostelijana vuosina 1966-2005 ja häntä voi pitää tuon ajan tunnetuimpana ja merkittävimpanä arvostelijana. Hänen hyvin nopeasti syntynyt arvovaltansa ja tunnettuuteensa perustui kolmeen asiaan: Kajavan suorasukaiseen ja viihdyttävään kirjoitustapaan ja tarkkaan havaintokykyyn, Helsingin Sanomien laajaan, 1960-luvulta yhä maanlaajuisemmaksi kasvaneeseen levikkiin sekä television nopeaan nousuun suomalaisten uutis-, viihde- ja puheenaihekanavaksi.

Elämäkerta *Kajava – Pelätty, parjattu, palvottu* (ilm. 28.9.2023) käsittelee Kajavaa sekä toimittajana, kriitikkona, teatteriohjaajana ja yksityishenkilönä, joskin painopiste on voimakkaasti hänen työminänsä ja uransa eri puolien käsittelyssä. Kajava aloitti arvosteluiden kirjoittamisen jo lukiossa kotikaupunkinsa Oulun Teini-lehteen ja teki elokuva-arvioita Kalevaan. Suomen kielen ja kirjallisuuden opinnot Helsingin yliopistossa jäivät kahden vuoden jälkeen, kun hänet Ylioppilaslehdestä värvättiin Helsingin Sanomien televisio- ja radiokriitikoksi. Yleisradion ja Mainostelevisiion ohjelmien ja erityisesti televisio- ja radioteatterin seuraamisesta tulikin hänen varsinainen koulututuksensa maailmandraamaan sekä tapoihin käsitellä aikakauden tärkeitä tapahtumia ja puheenaiheita.

Ikänsä puolesta Kajava kuului 1960-luvun nuorten aikuisten sukupolveen, joka haki muutosta sodanjälkeisen sukupolven hallitsevaan maailmankuvaan ja arvoihin. Työssään kriitikkona liberaali ja yleishumanistinen Kajava tasapainoili eri sukupolvien näkemysten välillä, eikä enää 1970-luvun alun jälkeen antanut anteeksi esitysten ja ohjelmien hyvälle sisältöpyrkimyksille, jos ne eivät saaneet esteettisesti onnistunutta toteutusta.

Kajava kiinnostui 1970-luvun alussa teatteriesitysten ja radio-ohjelmien tekemisestä, joita hän valmisteli silloisen kumppaninsa ohjaaja Antti Einari Halosen kanssa. Merkittäväksi virstanpylvääksi nousi 1975 Helsingin Kaupunginteatterissa suuren mittaluokan toteutuksen saanut myyttinen runoelma *Gilgamesh*, jonka homoseksuaalista virettä vastaanotto ei ollut kypsä tunnistamaan.

Kajavaa pyydettiin ja hän itse tarjoutui ohjaamaan suuriin helsinkiläisiin teattereihin 1970-90-luvuilla, ja ohjasikin viitisentoista esitystä, myös ravintolaan ja radioon. Hänen ohjausuraansa vaikeutti koko ajan hänen kaksoisroolinsa kriitikkona. Häntä epäiltiin valitsemiensa tekijöiden ja teattereiden suosimisesta, nostamisesta ja laskemisesta, oman ”pörssin” pitämisestä. Tämä kuvastaa konkreettisesti Kajavan valtaa kriitikkona. Hänen omien ohjaustensa väitettiin saavan Helsingin Sanomissa puolueellisesti suosivia arvioita, mille ei vertailussa muiden lehtien vastaanottoon kuitenkaan löydy vahvistusta.

Elämäkertaa varten on haastateltu noin 80 ihmistä, Kajavan perheenjäseniä, lähipiiriä, työtovereita, ohjaajia ja näyttelijöitä. Merkittävä aineisto on myös Kajavan noin 15 000 Helsingin Sanomien kirjoitusta, joiden sisällöllinen ja tyyllinen analyysi havainnollistaa Kajavaa kirjoittajana. Työnantajalleen Helsingin Sanomille Jukka Kajava oli merkittävä voimavara ja brändi, jonka kyky sitouttaa lukijat yleisökseen ja lehden seuraajiksi hakee vertaistaan. Kajava ylläpiti omaa brändiään tyylikkäällä pukeutumisellaan ja varsin niukkasanaaisella, arvoituksellisella julkisuuskuvallaan, johon ei sisältynyt oman valta-aseman syvälinen avaaminen.

Kajavan 50 vuotta kestäneen ”vahtivuoron” aikana tapahtuneet konfliktit, jotka johtuivat sekä hänen kärkevästä otteestaan että välillä myös kaksoisroolistaan, valaisevat sekä erilaisten taidekäsitysten kilpailua että oletuksia, toiveita ja pelkoja kritiikin tehtävästä ja mahdollisuuksista taiteen kentässä. Elämäkerta valaisee myös kritiikki-instituution muuttumista 1960-luvulta 2000-luvun alkuun, lehtien lakkauttamisen ja yhdistämisen, jäljelle jääneiden medioiden syndikoitumisen sekä digitalisoitumisen merkitystä. Vaikka Kajavan rooli oli hyvin vahva, sekä hän itse, Helsingin Sanomat että etenkin teatterikenttä tarvitsivat monipuolista ja -äänistä kritiikki-instituutiota, joka on tänä päivänä hyvin toisenlainen.